

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА**

На правах рукопису

САПОЖНИК ГРИГОРІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 930.737.3(477.83/86) “19”

**ПАПЕРОВІ ГРОШОВІ ЗНАКИ І БОНИ ВОЛИНИ
1914-1920 рр. ЯК ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНЕ ДЖЕРЕЛО
І ОБ’ЄКТ БОНІСТИКИ.**

ДОДАТКИ

**07.00.06 — історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні
дисципліни**

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук

**Науковий керівник – кандидат
історичних наук**

КЛИМЕНКО

ОЛЕГ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

ТЕРНОПІЛЬ — 2003

ЗМІСТ

Зміст.....	2
Додаток А. Законодавчі акти і офіційні документи періоду 1917-1920 рр.	
про грошові знаки і їх обіг на Волині.....	7
А.1 Закон Директорії УНР про українську грошову одиницю.....	7
А.2 Оголошення Міністра фінансів Б.Мартоса про заборону бути в обігу 4% білетів Російської державної скарбниці на території України та дозвіл на ходіння нарівні з українською валютою інших російських платіжних знаків.....	8
А.3 Закон Національної Ради про введення в обіг гривень і карбованців в Західній Області УНР.....	9
А.4 Постанова Ради Міністрів про надання міністрові фінансів права робити необхідні заходи щодо вилучення з обігу цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.....	10
А.5 Розпорядження.....	11
А.6 Наказ №21 Волинського Губерніального революційного комітету травня 12 дня 1919 року м.Житомир.....	12
А.7 Відомість о грошових Знаках Рівненського відділу Державного Банку на 14 квітня 1919 року.....	13
А.8 До Кредитової Канцелярії Міністерства Фінансів.....	14
А.9 Постанова Міністерства Фінансів.....	15
А.10 Повідомлення Ради Народних Міністрів про домовленість між українською, німецькою і австро-угорською фінансовими комісіями щодо встановлення твердого розрахункового курсу між рублем, маркою і короною.....	16
А.11. Постанова голови Директорії УНР В.Винниченка про дозвіл на ввведення в обіг австрійської корони у Західній Україні нарівні з іншими грошовими знаками.....	17
А.12. Урядове повідомлення про гроші.....	18
Додаток Б. Загальнообов'язкові грошові знаки Волині.....	19
Б.1 Державний кредитовий білет Російської імперії. 25рублів.....	19

Б.2 Державний кредитовий білет Російської імперії. 100 рублів.....	20
Б.3 Державний кредитовий білет Російської імперії. 500 рублів.....	21
Б.4 Розмінні скарбничі знаки Російської імперії. 10, 20 і 1 копійка..	22
Б.5 Державний кредитовий білет Тимчасового Уряду Росії. 1000 рублів.....	23
Б.6 Державний кредитовий білет РРСФСР. 50 рублів.....	24
Б.7 Розрахунковий знак уряду Р.С.Ф.Р.Р.. 2 рублі.....	25
Б.8 Розрахунковий знак уряду Р.С.Ф.Р.Р.. 60 рублів.....	26
Б.9 УНР. Державний кредитовий білет Центральної Ради. 100 рублів.....	27
Б.10 Знак Державної скарбниці Центральної Ради. 50 карбованців..	28
Б.11 УНР. Розмінні марки. 10, 20, 30, 40, 50 шагів Центральної Ради.....	29
Б.12 УНР. 3,6% білет Державної скарбниці гетьмана П.Скоропадського. 1000 гривень.....	30
Б.13 УНР. Державний кредитовий білет гетьмана П.Скоропадського. 2 гривні.....	31
Б.14 УНР. Державний кредитовий білет гетьмана П.Скоропадського. 10 гривень.....	32
Б.15 УНР. Державний кредитовий білет. 100 гривень.....	33
Б.16 Українська Держава. Державний кредитовий білет. 1000 гривень.....	34
Б.17 Розмінний знак Державної скарбниці УНР. 5 гривень.....	35
Б.18 Українська Держава. Знак Державної скарбниці. 100 карбованців	36
Б.19 Українська Держава. Знак Державної скарбниці. 250 карбованців.....	37
Б.20 Українська Держава. Знак Державної скарбниці. 1000 карбованців	38
Б.21 УНР. Уряд Директорії. Знак Державної Скарбниці. 10 карбованців.....	39

Б.22	Ост-рублі (Військові гроші) Східного банку. 50 копійок.....	40
Б.23	Ост-марки (Військові гроші) Східного банку. 20 марок.....	41
Б.24.	Грошовий знак Австро-Угорщини. 10 корон.....	42
Б.25	Грошовий знак Німеччини. 2 марки	43
Б.26	Грошовий знак Польщі. 20 марок	44
Б.27	Білет Державної скарбниці білогвардійського Головного Командування Збройними Силами на Півдні Росії генерала А.Денікіна. 1000 рублів.....	45
Б.28.	Грошовий знак Австро-Угорщини. 20 корон.....	46
Додаток В. Бони місцевих органів влади і управління Волинських міст.....		47
В.1	Бона Луцької Міської Управи. 20 гривень.....	47
В.2	Квитанція-бона Рівненської Міської Управи. 1 рубель.....	48
В.3	Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи. 3 рублі.....	49
В.4	Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи. 5 рублів.....	50
В.5	Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи. 25 карбованців.....	51
В.6	Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи. 5 карбованців.....	52
В.7	Чек Дубенської Міської Управи. Продовольчий відділ. 5 карбованців.	53
В.8	Розмінний білет-бона Острізького Міського Самоврядування. 10 гривень.....	54
В.9	Бона Дубенського Міського Громадського управління. 1 рубель.....	55
В.10	Чек Азово-Донського Комерційного банку. Житомирське відділення. 25 рублів.....	56
В.11	Чек Волинської Губернської Земської Каси дрібного кредиту. Житомирське відділення. 25 рублів.....	57
В.12	Бона Магістрату м.Крем'янця. 5 марок польських.....	58

В.13 Розмінний білет-бона Кременецької Повітової Народної Управи 3 карбованці.....	59
В.14 Розмінний білет-бона м.Житомира. 1 карбованець.....	60
В.15 Розмінний грошовий білет-бона Рівненського Повітового Земства на Волині. 10 карбованців.....	61
Додаток Д. Бони кооперативів, общин і приватних торгово-промислових підприємств на Волині.....	62
Д.1 Ордер-бона Правління Рівненського Народного Кооперативу. 3 рублі.....	62
Д.2 “...следует сдачи..“ Рівненського Народного Кооперативу. 10 рублів.....	63
Д.3 “...решта...“ Рівненського Народного Кооперативу. 10 карбованців.....	64
Д.4 “...следует сдачи...“ Кооперативу “Красное солнышко”. 5 рублів.....	65
Д.5 Квитанція Кооперативу “Взаимная Польза. “10 рублів.....	66
Д.6 Розписка Рівненського Кооперативу дрібноторговців. 1рубель..	67
Д.7 “...належить решти...” Рівненського Кооперативу “Линас Гацедек.“ 5 карбованців.....	68
Д.8 “... сдачи...“ Єврейського Кооперативу “АХДУСЪ“. 3 рублі.....	69
Д.9 Квитанція Рівненського Кооперативу передмістя “ВОЛЯ“. 10 рублів.....	70
Д.10 Чек Дубенського кооперативу ПОМОЩЬ. 10 карбованців.....	71
Д.11 Ордер Корецької Єврейської Общини. 1 рубель.....	72
Д.12 Бони містечка Бережниці (Довжні скрипти). 1,3,5 карбованців.....	73
Д.13 Бона раввина Володимирецької діляниці Луцького повіту. 5 рублів.....	74
Д.14 “...належить з каси...“ Місцевого Повітового Союзу військових інвалідів. 10 рублів.....	75

Д.15 Бона Рівненського Повітового Союзу військових інвалідів. 3 рублі.....	76
Д.16 “Здача.” Бона Акціонерного Товариства Рівненського Парового Пивоварного Заводу “Бергшлоссь”. 10 рублів.....	77
Д.17 “..здача...” Рівненського Товариства Споживачів. 10 рублів....	78
Д.18 “...належить решта...” Рівненського Споживчого Товариства. 5 карбованців.....	79
Додаток Е. Геральдична таблиця.....	80
Додаток Ж. Сфрагістична таблиця.....	85
Додаток З. Таблиця філіграней.....	87

Додаток А.

Законодавчі акти і офіційні документи періоду 1917-1920 рр про грошові знаки і їх обіг на Волині.

А.1

Центральний Державний Архів Вищих Органів Влади України (ЦДАВО)
Ф.2199., Оп. 1., Спр. 12., Арк. 38.

Закон

Директорії Української Народної Республіки про українську грошову одиницю

6 січня 1919 р.

У розвиток доповнення та зміну відповідних законів постановити:

1. З 26 січня 1919 р. російські грошові знаки як кредитові білети, так і знаки Російської державної скарбниці, так звані «керенки», перестають бути законними платіжними знаками на Україні і прийом їх перестає бути обов'язковим.

2. Державна українська грошова одиниця є гривня, яка містить 8,712 долі щирого золота. Гривня поділяється на сто шагів; дві гривні складають карбованець.

3. Всі розрахунки зборів, поступлень, видач та зазначення всяких сум у грошових рахунках, актах та всіх взагалі умовах, а також і всі платежі провадяться в гривнях та шагах.

4. Виконання по умовах та зобов'язаннях, що виникли в приватньо-правових стосунках до 26 січня цього року і визначені в рублях, вчиняється в гривнях, по роцоту: 1 рубль — рівний 2 гривням.

5. З 16 січня 1919 р. всіма державними установами припиняється прийом російських кредитових білетів в 1000 та 500 рублів, а з 21 січня — 250 рублів в платежі та внески, а також на біжучі рахунки. Що ж до решти російських грошових знаків, то міністру фінансів надається право визначати курс, по котрому вони мають прийматися після 26 січня 1919 р. урядовими установами, а також строки та інші умови цього прийому по окремих категоріях знаків.

6. Закон цей вводиться в життя по телеграфу.

Голова Ради Міністрів
Міністр фінансів

Чеховський
Б. Мартос

А.2

ЦДАВО України. Ф.1509., Оп. 5 ., Спр. 7., Арк. 28.

Оголошення

Міністра фінансів Б. Мартоса про заборону бути в обігу 4 % білетів російської Державної скарбниці на території України та дозвіл на ходіння нарівні з українською валютою інших російських платіжних знаків.

м. Київ.

10 січня 1919 р.

На підставі закону 8 листопада (1918 р.) міністр фінансів оголошує, що з двадцять першого січня 4% білети російської Державної скарбниці (серії) перестають бути законними платіжними знаками на Україні і приймання їх перестає бути обов'язковим по платіжах приватним особам і приватним інституціям. До двадцять шостого січня зазначені серії приймаються всіма державними установами від приватних осіб і інституцій по роцоту 2 гривні за 1 рубль, якщо при них будуть всі купони, строк оплати яких наступає після дня пред'явлення, при чому відсотки в роцот не приймаються.

Законом 6 січня цього року приймання російських грошових знаків визнано з двадцять шостого січня цього року не обов'язковим як для приватних осіб, так і для установ. Міністрові фінансів надається право визначати курс, по якому російські грошові знаки прийматимуться державними касами. На підставі цього міністр фінансів оголошує, що а двадцять шостого січня цього 1919 р.:

- 1) російські кредитові білети в 100, 50, 25, 10, 5, 3 і 1 рубль.
- 2) знаки Державної скарбниці в 20 і 40 рублів та
- 3) 4% серії російської Державної скарбниці в 50 і 25 рублів прийматимуться всіма державними касами, установами державного банку, ощадними касами та касами залізниць скарбових та приватних, у всякі платіжі та внески, а також на біжучі рахунки і вклади по роцоту 180 шагів за рубль.

Починаючи з двадцять дев'ятого січня, ці грошові знаки прийматимуться в платіжі по роцоту 150 шагів за рубль. Російські розмінні марки вартістю в 1, 2, 3, 5, 10, 15 і 20 та бони в 50, 5, 3, 2 і 1 коп. прийматимуться тими ж касами в ріжні платіжі з роцоту 1 коп. за 2 шаги. Обмін російських грошових знаків на українські переводитись не буде.

5% зобов'язання російської Державної скарбниці, наштамповані згідно закону від 4 листопада 1918 р. залишаються законними платіжними знаками, як грошові знаки по номінальній вартості, нарівні з українськими грошовими знаками, по роцоту 1 рубль рівний 2 гривням.

Міністр фінансів

Б. Мартос

А.3**ЦДАВО України. Ф.1509., Оп. 5., Спр. 1., Арк. 1.****Закон****Української Національної Ради про введення в обіг гривень і карбованців в Західній області Української народної Республіки**

4 квітня 1919

Українська Національна Рада постановила:

§1

В Західній області Української Народної Республіки впроваджується законний обіг гривень, які нарівні з обов'язуючою даліше короною валютою будуть на будуче становити спільний і одновартний середник вplat і виплат.

§2

Рівночасно з гривнями, набувають рівну з ними обігову силу, на згаданій в §1 сього закону території, видані Державною скарбницею Української Народної Республіки, карбованці.

§3

Одна гривня рівняється щодо своєї обігової вартості одній короні, а один карбованець, двом гривням або двом коронам.

§4

З дня оповіщення сього закона зобов'язані всі державні і автономічні уряди, інституції і приватні особи приймати при вплатах і виплатах нарівні з коронами гривні і карбованці.

§5

Обнижування вартості гривень або карбованців, в який-небудь спосіб, буде каране адміністраційними властями, арештом до двох літ і карою грошовою до 100 000 карбованців.

Ся постанова не ухилює одвічальності після карного закона.

§6

Відмова прийняття гривень або карбованців, як середника вplat і виплат буде карана адміністраційними властями арештом до 6 місяців і грошовою карою до 50 000 гривень.

§7.

Отсей закон входить в життя з дня оповіщення, а його переведення доручається Державному секретареві скарбових справ.

За виділ Української Національної Ради: др. Горбачевський вр. др.,
Петрушевич вр.
Згідно: начальник відділу Кредитової канцелярії*

А. 4

ЦДАВО України. Ф.1509., Оп.5., Спр.6., Арк.33.

Постанова

**Ради Міністрів про надання міністрові фінансів права робити необхідні заходи
щодо вилучення з обігу цінностей, що мають обертання,
як грошові знаки**

м.Київ

13 листопада 1918 р.

Затверджую: Павло Скоропадський, 13 листопада 1918 р., м.Київ
Посвідчив: Державний секретар, сенатор Сергій Завадський.

Ухвалена Радою Міністрів постанова про надання міністрові фінансів права робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.

Надати міністрові фінансів право:

1. Робити необхідні, по його міркуванню, заходи до вилучення з обігу тих цінностей, що мають обертання, як грошові знаки, а саме: а) купонів і облігацій російських державних позик та білетів російської Державної скарбниці, б) білетів російської Державної скарбниці (серії), в) 5% короткострокових зобов'язань російської Державної скарбниці та г) інших цінностей, що мають обертання, як грошові знаки.

2. Визначити найближчі умови, порядок і строки зазначеного (п. 1) вилучення, з оголошенням про те до загального відому в "Державному Вістнику".

3. Щоб здійснити передбачену п.п. 1 та 2 цього закону операцію вилучення, провадити необхідні випуски кредитових білетів та знаків Державної скарбниці поза передбачену законом 8 листопада 1918 р. граничну суму.

В. об. Голови Ради Міністрів
За міністра фінансів
Згідно: ст.діловод

А.Ржепецький
К.Замен
Фурса

А. 5

Державний архів Рівненської області (ДАРО)
Ф.239., Оп.2., Спр.2., Арк.6.

РАСПОРЯДЖЕННЯ.

1) Усю зброю, а також части озброєння, амуніцію і обмундіровання залишені більшовицькою армією а также і Польською, належить звернути і знести до Комендантури міста на протязі 48 годин з дня оголошення цього наказу.

За невиконання цього пункту підлягатимуть смертній карі через ростріл.

2) Забороняється всім Друкарням міста друкування ріжних оголошень і розпоряджень без дозволу Комендантури міста.

3) Належить негайно очистити місто від бруду і сміття.

Кожний домовласник і квартирант повинні очистити свої оселі (усадьби) і вулиці проти їх осель.

Міська Поліція повинна стежити аби місто на протязі 3-х днів було доведено до повного порядку.

Невиконавши цього наказу підлягатимуть карі в'язницею до одного місяця, або штрафу від 500 до 1500 марок.

4) Рух по місті встановлюється до годин 20 (8 годин вечора). Задержані після 20 годин особи цивільні каратимуться арештом до 15 днів, або штрафом від 50 до 500 марок.

5) Улаштування зібрань, вистав, концертів, гулянок і т. ин. без дозволу Комендантури міста суворо забороняється.

6) На терені заняті Польськими військами обов'язковою валютою є Польська марка.

Дві Польськи марки рівні одному карбованцю царському.

Одна марка Польська рівна одній короні австрійській, або одній марці Німецькій.

Хто одмовлятиметься брати марки Польськи подлик вищезазначеному курсу, буде арештовуватись і каратись штрафом 10000 марок Польських, або арештом до 6 місяців.

26 вересня 1920 року
м. Остріг.
Ostrog.

Сніесс
П-пор. і доводця міста

А.6**Державний Архів Житомирської області (ДАЖО)****Ф. Р-28., Оп. 5., Спр. 1., Арк. 5.****Наказ №21
Волинського Губерніального
революційного комітету
травня 12 дня 1919 р. м.Житомир**

З початку 1918 року Житомирський відділ державного /нині Народного/ Банку почав випускати в обертання нарівні з грошовими заками чеки. Випуск чеків мав метою полегшити велику недостачу грошових знаків в Волинській Губернії, що і досяглося шляхом обов'язкового для населення прийому зазначених чеків на всі платіжи.

В теперішній період час установа Радянської влади на Волині являється необхідним з її боку суворо стверджувати населенню обов'язковість прийому чеків на всі платіжи в містах і містечках губернії.

Оголошуючи про це Відділ фінансів при Волинському Губерніальному Ревкомі дає знати всім що не угрунтована відмова в прийомі чеків в платіжи, або вимога нагороди за прийом їх неминує потягнути винних в тому суду Револційного трибуналу й суворої карі.

До Доглядання за виконанням цього наказу закликаються всі органи влади, а також населення Волинської Губернії.

§ 2

Фінвідділ оголошує до загального відому, що каса Народного Банку (б. Державного) відкрита від 10 до 14 год. у день; пізніше цього часу ніяких грошових операцій й розміну грошей проводитися не буде.

Голова комітету /Мих.Кручинський/

Секретар /Уланів-Зіновьев/

Завідуючий Відділом Фінансів при
Волинському Губерніальному Ревкомі /Барашників/

А.7

ЦДАВО України. Ф. 1509., Оп. 1., Спр. 194., Арк. 5.

Відомість
О грошових знаках Рівенського відділу Державного Банку
на 14 квітня 1919 року

Українськи	
По 2.000 знаків.....	43.000
по 1.000 знаків.....	206.000
по 500 знаків	210.000
по 100 знаків.....	72.100
по 1.000 карт.....	—
по 50 карт.....	31.800
Чеки Житомирського Відділу Держ. Банку.....	32.950
Разом.....	596.350
Шаги	
По 50 шагів.....	5.820
Російські гроші	
По 1000 руб.....	28.000
По 250 руб.....	600.000
По 40 руб.....	1.894.000
По 20 руб.....	458.000
Тендітні Російськи руб. і Скарб. знаки.....	30.174-80
Білетн Державної Скарбниці.....	134.675
Обов'язання.....	2.000
Тиндітні купоні.....	94.902-87
Срібло банкове.....	266-27
Срібло розмінне.....	794-25
Мідні гроші.....	338-53
Разом.....	3.243.151-72
Австро-Угорські гроші	
Крони по 1 і 2 (тиндітні).....	9.499-60
Разом.....	9.499-60

т.в.о. Управителя Рівенського Відділу
Державного Банку

(підпис)

А.8

ЦДАВО України. Ф. 1509., Оп. 5., Спр. 24., Арк. 296.

Кремінецька
Міська Управа
6 травня 1919 р.
Ч. 878
м. Кремінець

До Кредітової Канцелярії
Міністерства фінансів.

Згідно постанови Кремінецької Міської Думи від 5 березня б.р., під 4.30 з приводу відсутності в місті Кремінці дрібних грошей, Міська Управа 27 березня цього року прохала П.Волинського Губерніяльного Комісара дозволу випустити міські грошові знаки (бони) в кількості 1.000.000 карбован., на яке прохання Губ.Комісар надписом від 30 березня дозволив Міському Самоврядуванню випустити бони на 100.000 карбованців.

Ті гроші Міська Управа вже випустила в 1,3,5 і 10 карбован., разом з Повітовою Народною Управою, котра одержала дозвіл від Міністерства фінансів на випуск бон на 1.000.000 карбованців.

По-заяк цих розмінних знаків в кількості 100.000 карб. далеко не вистачить для міста Кремінця і повіту, Міська Управа щире прохає Кредітову Канцелярію дати дозвіл Міському Самоврядуванню приєднатися до Земства відносно випуску для потреб міста і повіту розмінних грошових знаків /бон/ на 1.000.000 карбованців.

Міський голова	(підпис)
Члени управи	(підпис)
Міський секретар	(підпис)

А.9

ЦДАВО України. Ф. 1509., Оп. 5., Спр. 52., Арк. 181.

Постанова Міністра Фінансів

На підставі закону затвердженою Директорією вересня 1919 року
Постановляється:

1. По всіх повітах Київської губернії, Житомирському, Новоградволинському і Овручському повітах Волинської губернії устанавляється тимчасово до одміни обов'язкове обертання випущених совітскою владою, кредитових білетів вартістю не вище 500 рублів.

Примітка: Це постанова не торкається совітських роцотних знаків (метеликів) і фальшованих знаків української державної скарбниці в 10 карбованців випущених большевиками в Києві.

2. На території зазначених вище повітів каси Державного Баку, Державних Скарбниць, Ощадних Кас і інших Державних Установ до одміни цієї постанови повинні приймати "совітськи" кредитові білети біжучі рахунки, вкладки, а також платіжі податків і інші платіжі. /за винятком зазначених нище/ по курсу 80 шагів за 1 рубель.

3. На території зазначених повітів приватні особи не мають права одмовлятися від прийому совітських грошових знаків по курсу 80 шагів за 1 рубель.

Примітка: Приватним особам не забороняється приймати совітські кредитові білети по курсу вищому ніж 80 шагів за 1 рубель.

4. Ощадні каси мусять приймати совітські кредитові білети зазначені в пункті 1-му вартости на таких умовах: на книжку ощадної каси може бути внесено не більше 2500 совітських рублів по курсу 80 шагів за 1 рубель, при чому видача цього вкладу мусять проводитися, поки не буде иншого розпорядження тими ж грішми і по тому ж курсу.

Примітка: В тих сельских Ощадних Касах, які находяться під загрозою грабіжницьких банд, ця операція не проводиться.

5. Обмін совітських грошових знаків на Українські ні якими Державними Касами не проводиться.

Примітка: Кооперативним Установам, Міським і Народнім Управам, совітські грошові знаки можут бути обміняні на українську валюту з дозволу Державного Банку по курсу: 80 шагів за 1 рубель на підставі складених цими установами актів.

6. Совітськи грошові знаки зовсім не повинні прийматися Почтово-телеграфним і залізничним касам, а також в уплату скарбові за цукор і спирт.

Міністр Фінансів

A.10**Нова Рада. 1918. 10 квітня № 54****Повідомлення****Ради Народних Міністрів про домовленість між українською, німецькою і австро-угорською фінансовими комісіями щодо встановлення твердого розрахункового курсу між рублем) маркою і кроною**

м.Київ

10 квітня 1918 р.

Між українською, німецькою і австро-угорською фінансовими комісіями дійшло до згоди, щодо встановлення твердого розчетного курсу між рублем, маркою і короною для визначних оплат (платежів строком до 15 липня цього року). Курс одного рубля рівняється $11/3$ маркам, 2 коронам. Цей твердий розчетний курс важний:

- 1) (для оплат платіжа) війська центральних держав на Україні,
- 2) для поштово-телеграфних і залізничних зносин,
- 3) для безпосереднього обміну монопольними товарами між державами,
- 4) для товарних гандлів, заключених за дозволом правительства центральними організаціями відповідних держав, які є під правительственным контролем,
- 5) для оплат (платежів) на Україні умов з рештою товарами, які імпортуються і експортуються в означеній і раніше умовленій між правительством кількості і такими, які користуватимуться свободою вивозу і ввозу.

При цьому було встановлено, що цей розчетний курс не є обов'язковим ані для валютної хододатності, ані для всіх тих сділок. які не перелічені в параграфах 1-5. У цих випадках устанавлення курсу дається робити по добрій згоді.

А.11

ЦДАВО України. Ф.1509., Оп.5., Спр.10., Арк.І. Засвідчена копія.

Постанова

голови Директорії УНР В.Винниченка про дозвіл на введення в обіг австрійської корони у Західній Україні нарівні з іншими грошовими знаками

10 грудня 1918 р.

Всім, всім, всім.

Завдяки тому, що на території Української Народної Республіки помічається велика потреба в дрібних розмірних грошах, і тій скруті, яка виникла в торговельних зносинах, а також і потреба у виплаті утриманих служачим і робітникам установ. Директорія Української Народної Республіки постановила, щоб австрійської корони на території Республіки мали значіння цінностей і могли обертатись нарівні з іншими грошовими знаками по курсовій вартості за вісімдесят шагів або сорок копійок.

Всі установи, а також і приватні особи, при розплаті ні в якому разі не повинні зрікатися прийому австрійських крон.

Підписали: голова Директорії

Української Народної Республіки

Члени:

З оригіналом згідно: директор канцелярії Директорії

Діловод

З копією згідно: за діловода

В. Винниченко

Андрієвський

проф. Швець

Л. Кузнецов

М. Гора

А.12

ЦДАВО України. Ф.1509., 0п.5., Спр.350., Арк.98-102. Засвідчена копія.

УРЯДОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ГРОШІ.

На Україні за час перебування чуженецької влади появилось в обігу багато чужеземних грошових знаків.

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ СИМ ДОВОДИТЬ ДО ВІДОМА ГРОМАДЯН, ЩО:

1) Законними грошовими знаками в Українській Республіці узнаються тільки Українські гроші, які були випущені Урядом У. Н. Р., а саме такі:

1) Українські кредитові білети (гривні),—купюр: по 2000, 1000, 500, 100, 10 і 2 гривні;

2) Знаки Державної Скарбниці (карбованці), купюр: по 1000, 250, 100, 50 (окрім зазначених в п. III) 25 і 10 карбованців;

3) Розмінний знак Державної Скарбниці Української Народної Республіки в 5 гривень;

4) РОЗМІННІ марки по 50, 40, 30, 20 і 10 шагів.

5) 3,6%:білети (серії) Державної Скарбниці Української Народної Республіки, в 1000, 200, 100 і 50 гривень;

б) Купони минулих строків зазначених в попередньому (5) пункті серій. Крім того, тимчасово залишаються обов'язковими до приймання.

1) старого зразку Російські розмінні марки в 1, 2, 3, 10, 15 та 20 коп. і

2) російські бони в 1, 2, 3, 5 та 50 коп.

II) Ніякі інші грошові знаки—російські (царські, так звані керенки, т. зв. думські, т. зв. совітські, т. зв. деникинські) німецькі, австрійські або які інші чужоземні—не обов'язкові для приймання і не будуть братися в урядових Скарбницях і Касах ні для яких оплат. Але вони можуть купуватися і продаватися в Державному Банку і в його відділах по цінам, і на умовах визначених Міністром Фінансів.

Прімітка: Тимчасово польські марки мають обіг по курсу: 1 марка - 5 карбованцям.

III) Знаки Державної Скарбниці в 50 карбованців під серією АО 210, 211, 212 і вище—де дійсні.

IV) Всі видані до цього часу представниками влади, як цивільної, так і військової постанови в справі обігу грошових знаків з виданням сього повідомлення касуються.

Керуючий Міністерством Фінансів
17 травня 1920 р.

А.МАРШИНСЬКИЙ

Державний кредитний білет Російської імперії.
100 рублів. 1910 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б.3

Державний кредитний білет Російської імперії.
500 рублів. 1912 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б.4

Розмінні скарбничі знаки Російської імперії.
10, 20 і 1 копіяка. 1916 рік.
(лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)

Б.5

Державний кредитний білет Тимчасового Уряду Росії.
1000 рублів. 1917 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Зменшено)

Б.6

Державний кредитний білет Р.С.Ф.С.Р.
50 рублів. 1918 рік.
(Лицева і зворотня сторони)

Б.7

Розрахунковий знак уряду Р.С.Ф.Р.
2 рублі. 1919 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)

Б.8

Розрахунковий знак уряду Р.С.Ф.Р.
60 рублів. 1919 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)

Б.9

Українська Народна Республіка
Державний кредитовий білет Центральної Ради
100 карбованців. 1918 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б. 10

Знак державної скарбниці Центральної Ради
50 карбованців. 1918 рік.
(лицева і зворотня сторони)

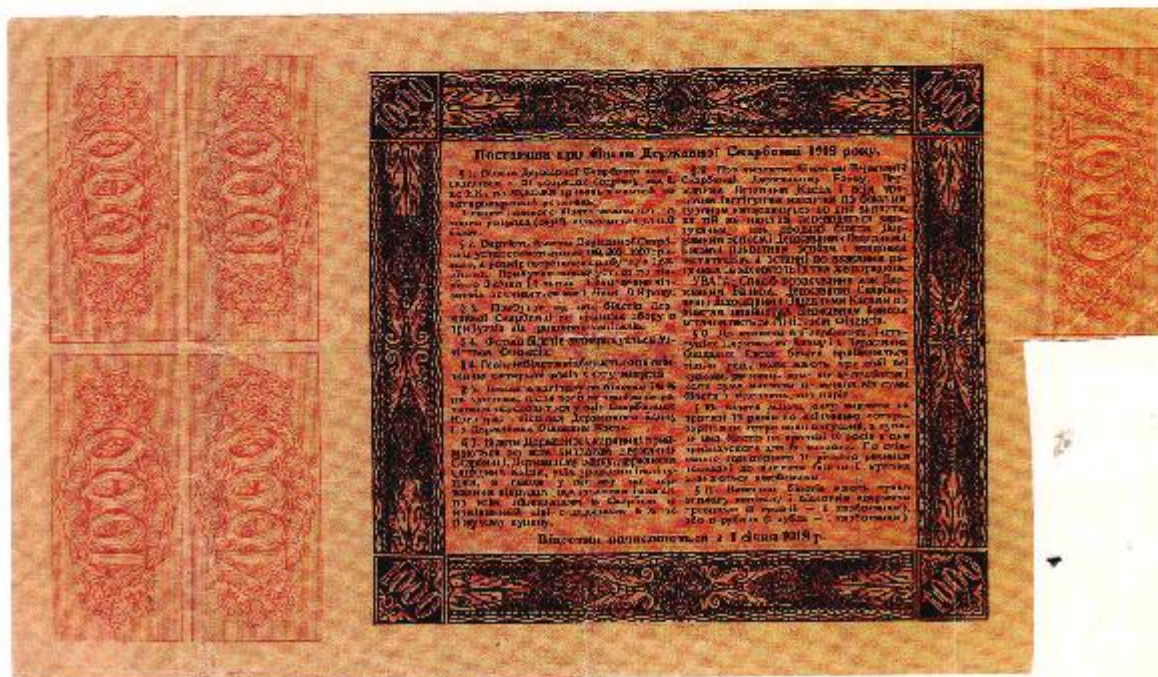
Б.11

Українська Народна Республіка
Розмінні марки Центральної Ради.
10, 20, 30, 40, 50 шагів. 1918 рік.
(лицева і зворотня сторони)
(збільшено)

Б.12

Українська Народна Республіка
3.6% білет Державної скарбниці гетьмана П.Скоропадського 1000 гривень(
з купонами по 18 гривень)
1918 рік
(лицева і зворотня сторони)

Б.13

Українська Народна Республіка
Державний кредитовий білет гетьмана П.Скоропадського
2 гривні 1918 рік
(лицева і зворотня сторони)

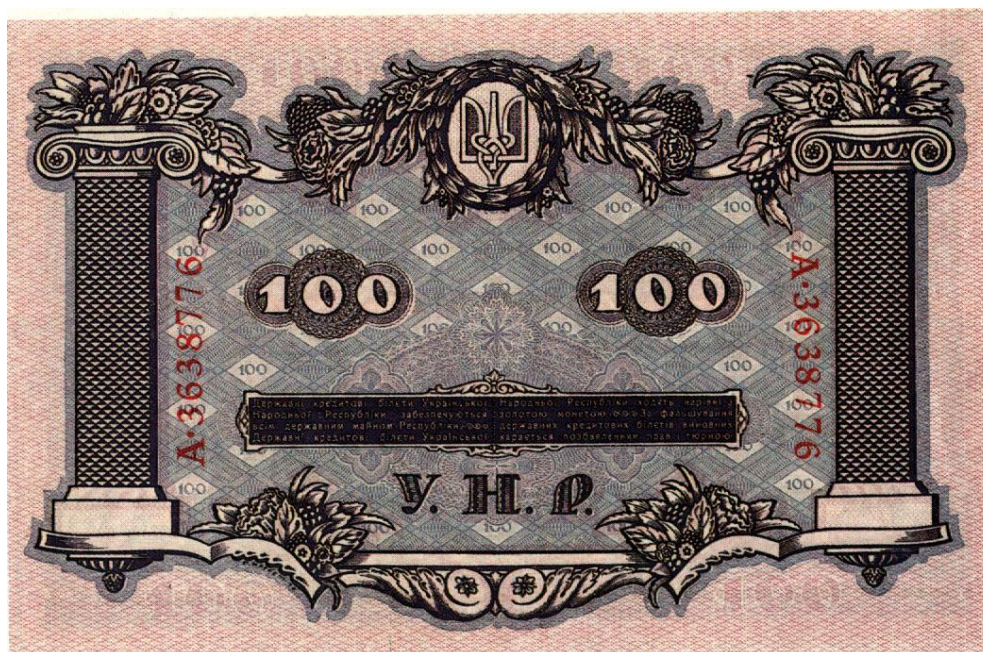
Б.14

Українська Народна Республіка
Державний кредитовий білет гетьмана П.Скоропадського
10 гривень 1918 рік
(лицева і зворотня сторони)

Б.15

Українська Народна Республіка
 Державний кредитовий білет.
 100 гривень. 1918 рік.
 (лицева і зворотня сторони)

Б.16

Українська Держава.
Державний кредитовий білет.
1000 гривень 1918 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б.17

**Розмінний знак Державної скарбниці У.Н.Р..
5 гривень. Лютий 1919 року.
(лицева і зворотня сторони)**

Б.18

Українська Держава
Знак Державної скарбниці.
100 карбованців. 1918 рік.
(випуск Директорії 1919 року)
(лицева і зворотня сторони)

Б.19

Українська Держава
Знак Державної скарбниці.
250 карбованців. 1918 рік.
(випуск Директорії 1919 року)
(лицева і зворотня сторони)

Б.20

Українська Держава.
 Знак Державної скарбниці.
 1000 карбованців. 1918 рік.
 (лицева і зворотня сторони)

Б.21

Українська Народна Республіка.
Уряд Директорії. Знак Державної скарбниці.
10 карбованців. Без року.
(На знаку “УД” – “Українська Держава” випуск 1919 року)
(лицева і зворотня сторони)

B.22

**Ост-рублі (Військові гроші) Східного Банку.
50 копійок. Познань, квітень 1916 року.
(лицева і зворотня сторони)**

Б.23

**Ост-марки (Військові гроші) Східного Банку.
20 марок. Каунас 1918 рік.
(зменшено)**

Б.24

Грошовий знак Австро-Угорщини.
10 корон. 1915 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б.25

Грошовий знак Німеччини.
2 марки.
Берлін, серпень 1914 року.
(лицева і зворотня сторони)

Б.26

Грошовий знак Польщі.
20 марок.1919 рік.
(лицева і зворотня сторони)

Б.27

Білет Державної скарбниці білогвардійського Головного Командування
Збройними Силами на Півдні Росії генерала Денікіна. 1000 рублів 1919 рік
(лицева і зворотня сторони)

Б.28

Грошовий знак Австро-Угорщини.
20 корон. 1913 рік.
(лицева і зворотня сторони)

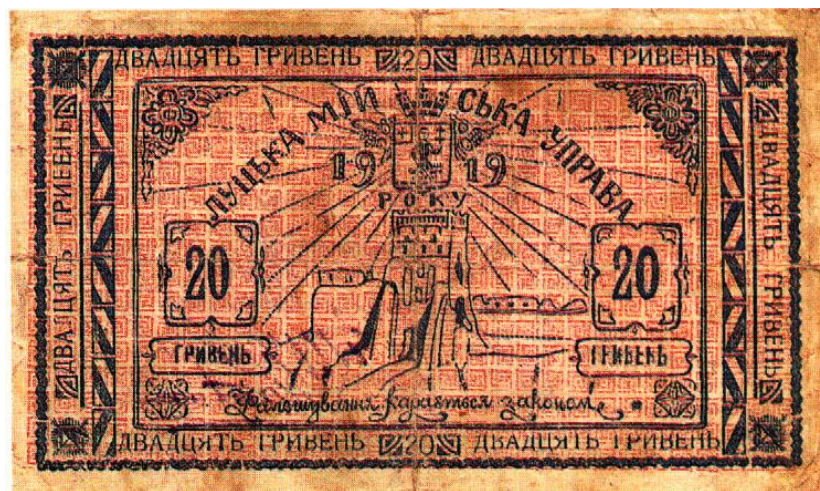

Додаток В

Бони місцевих органів влади і управління Волинських міст

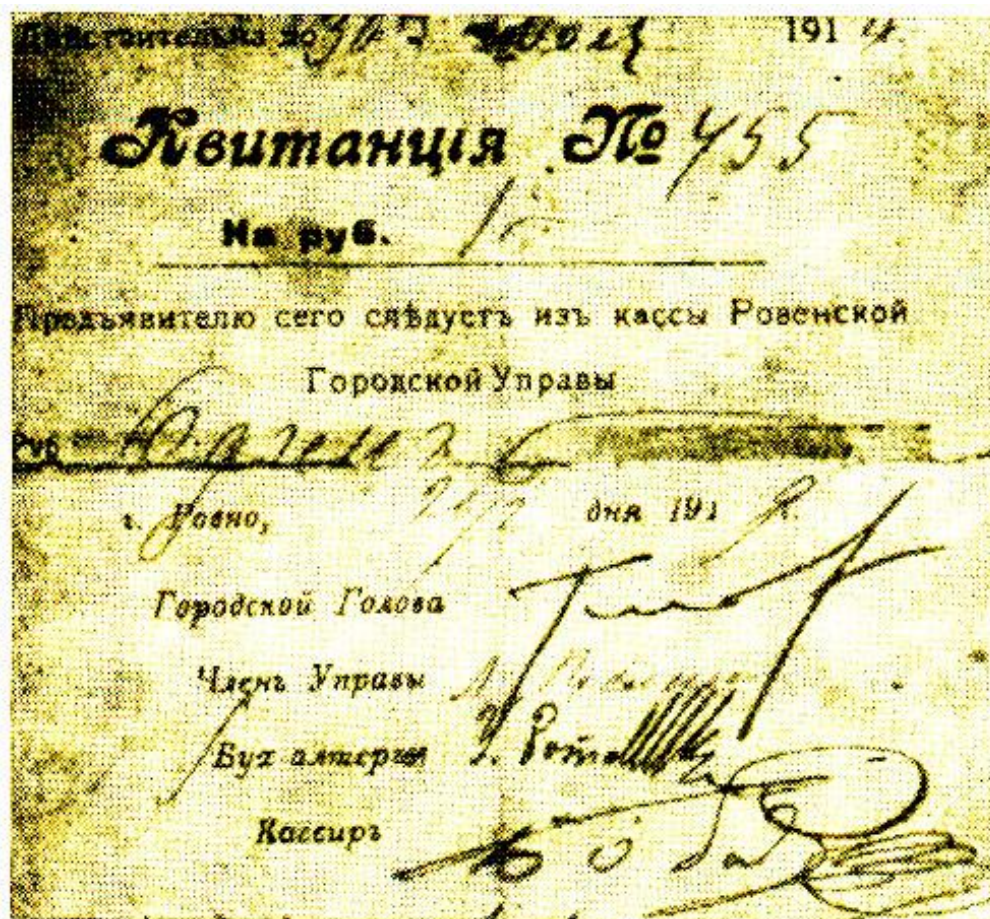
В.1

**Бона Луцької Міської Управи
20 гривень. 1919 рік.
(лицева і зворотня сторони)**

В.2

Квитанция-бона Рівненської Міської Управи
1 рубль. 1919 рік.
(Збільшено)

В.3

Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи
3 рублі. 1919 рік.
(Збільшено)

В.4

Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи
5 рублів. 1910 рік.
(Збільшено)

В.5

Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи
25 карбованців. 1919 рік.
(Збільшено)

В.6

**Квитанція-бона Продовольчого Відділу Рівненської Міської Управи
5 карбованців. 1919 рік.
(Збільшено)**

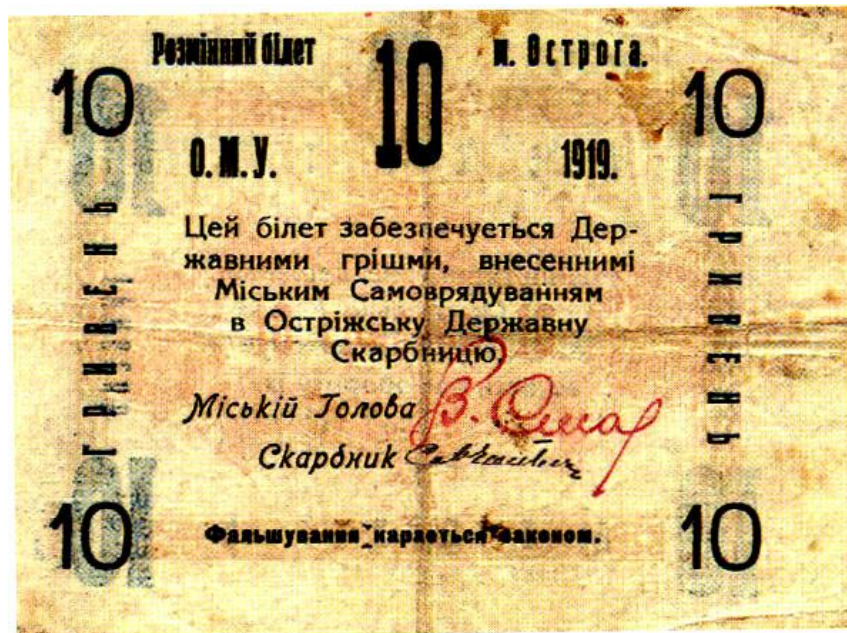
В. 7

Чек Дубенської Міської Управи Продовольчий відділ.
5 карбованців. 1919 рік.
(Збільшено)

В. 8

Розмінний білет – бона Острізького Міського Самоврядування.
10 гривень. 1919 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)

B.9

**Бона Дубенського Міського Громадського управління.
 1 рубель. 1918 рік.
 (Лицева і зворотня сторони)
 (Збільшено)**

В. 11

Чек Волинської Губернської Земської Каси дрібного кредиту.
Житомирське відділення.
25 рублів. 5 листопада 1918 рік.

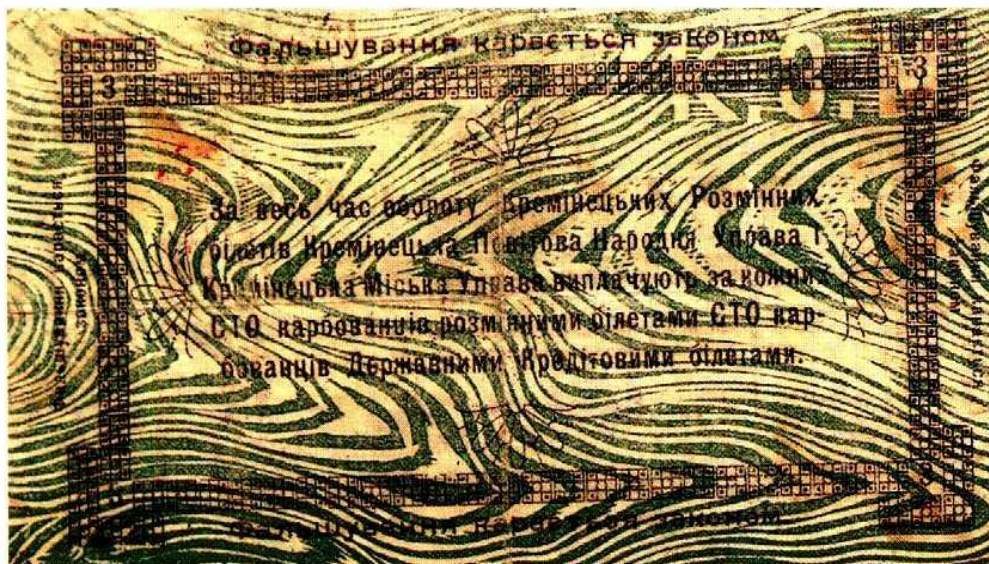
В.12

**Бона Магістрату міста Крем'янця.
5 марок польських. 1920 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)**

В.13

Розмінний білет – бона Кременецької Повітової Народної Управи.
3 карбованці. 1919 рік.
(Лицева і зворотня сторони)

В.14

Розмінний білет – бона міста Житомира.
1 карбованець. 1918 рік.
(Лицева і зворотня сторони)

В. 15

Розмінний грошовий білет – бона Рівненського Повітового Земства на Волині.

10 карбованців. 1919 рік.
(Лицева і зворотня сторони)
(Збільшено)

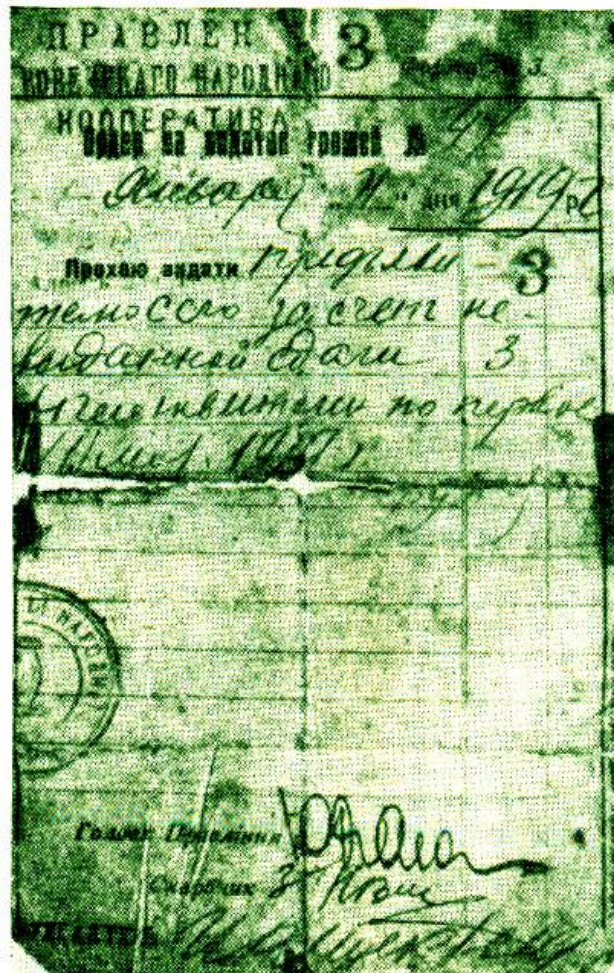
Додаток Д

Бони кооперативів, общин і приватних торгово-промислових

Підприємств на Волині.

Д.1

**Ордер-бона Правління Рівненського Народного Кооперативу
3 рублі. 1919 рік
(збільшено)**

Д.2

“...следует сдачи” Рівненського Народного Кооперативу
10 рублів. 1919 рік
(збільшено)

Д.3

“...решта” Рівненського Народного Кооперативу
 10 карбованців. 1919 рік
 (збільшено)

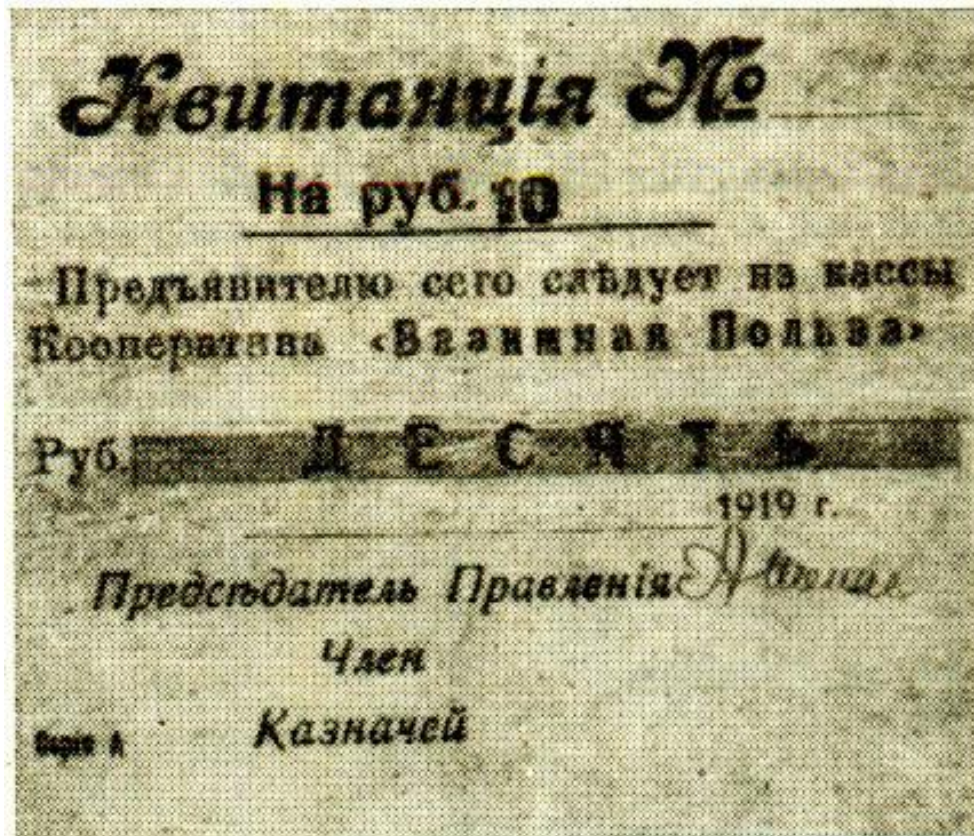
Д.4

“...следует сдачи” кооперативу “Красное Солнышко”
5 рублів. 1919 рік.
(збільшено)

Д.5

Квитанція кооперативу “Взаимная Польза”
10 рублів. 1919 рік.
(збільшено)

Д. 6

**Розписка Рівненського Кооперативу дрібноторговців.
1 рубель. 1919 рік.
(збільшено)**

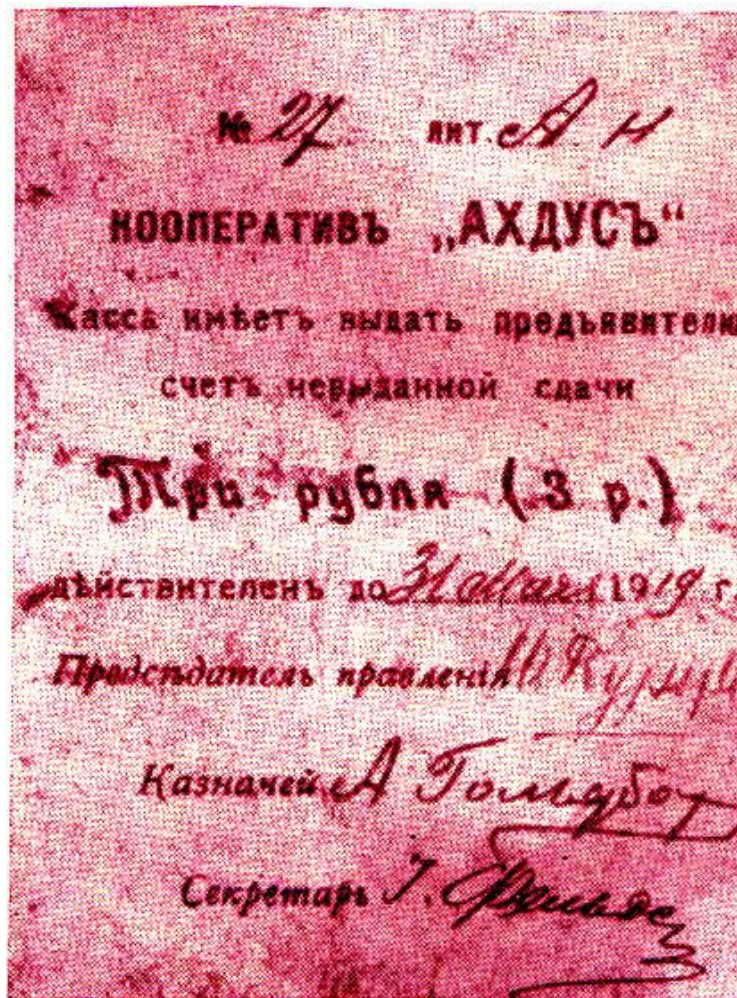

Д.7.

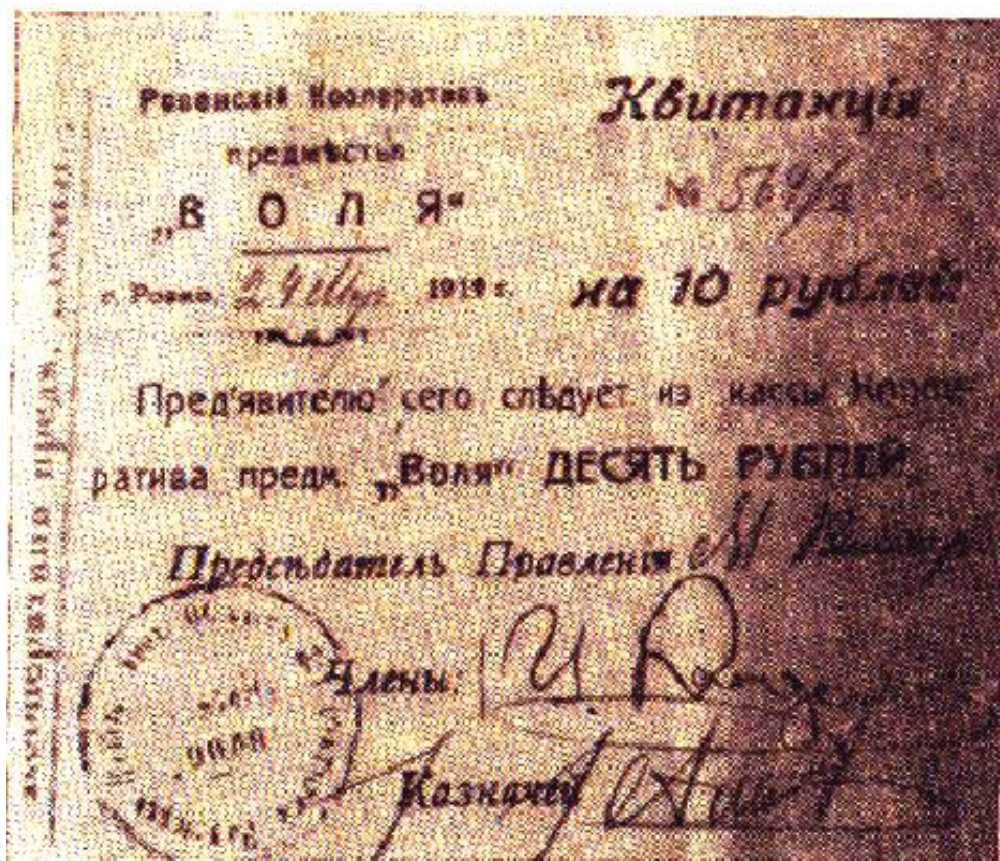
“... належить решти” Рівненського Кооперативу
“ЛИНАС-ГАЦЕДЕК”
5 карбованців. 1919 рік.
(збільшено)

Д.8.
“... сдачи” еврейского Кооперативу “АХДУСЪ”
3 рубля. 1919 рік.
(збільшено)

Д.9.
 Квитанція Рівненського Кооперативу передмістя "ВОЛЯ".
 10 рублів. 1919 рік.
 (збільшено)

Д. 10
Чек Дубенського Кооперативу "ПОМОЩЬ".
10 карбованців. 1919 рік.
(збільшено)

Д.11.
Ордер Корецької Єврейської Общини.
1 рубель. 1919 рік.
(збільшено)

Д.12.
Бони містечка Бережниці.
(Довжні скрипти)
1,3,5 рублів. 1918 рік.
(зменшено)

Д. 13

Бона раввина Володимирецької дільниці Луцького повіту.
5 рублів. 1919 рік.
(збільшено)

Д.14.

“... належить з каси...” Місцевого Повітового Союзу військових інвалідів.

**10 рублів. 1919 рік.
(збільшено)**

Д.15

**Бона Рівненського Повітового Союзу військових інвалідів
3 рублі. 1919 рік.
(збільшено)**

Д. 16

Здача-бона Акціонерного Товариства Рівненського Парового Пивоварного
заводу "БЕРГШЛОССЪ".

10 рублів. 1919 рік.

(збільшено)

Д.17.

“... здача” Рівненського Товариства Споживачів
10 рублів. 1919 рік.
(збільшено)

Д. 18

“... належить решта...” Рівненського Споживчого Товариства
5 карбованців 1919 рік.
(збільшено)

Додаток Е

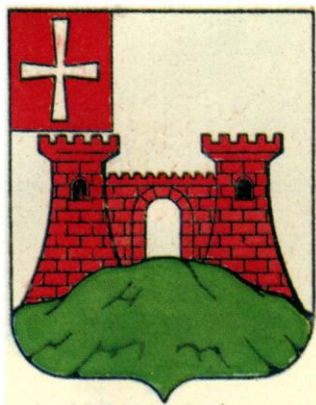
Геральдична таблиця

	<p>Герб Імператорського російського уряду, затверджений 23 лютого 1883 року. На гербі зображений чорний двоголовий візантійський орел (символ влади), коронований двома імператорськими коронами, над якими така ж але більших розмірів корона з двома кінцями Андріївської стрічки, що розвивається. Орел тримає золотий скипетр і державу (символ державної влади). На грудях орла щит з московським гербом: Георгій Победоносець вбиває списом дракона. Навколо щита — орден Андрія Первозванного з ланцюгом. На крилах орла — щити з гербами: царства Казанського, царства Астраханського, царства Польського, царства Сибірського, царства Херсонського-Таврійського, царства Грузинського, об'єднаних гербом великих князівств — Київського, Володимирського, Новгородського, великого князівства Фінляндського.</p>
	<p>Герб Тимчасового уряду. Малюнок герба виконав І.Я.Білібін, який взяв за основу зображення позбавленого майже всіх символів влади двохголового орла на печатці Івана III. Таке зображення продовжували використовувувати і після жовтневого перевороту аж до прийняття нового радянського герба 24 липня 1918 року.</p>

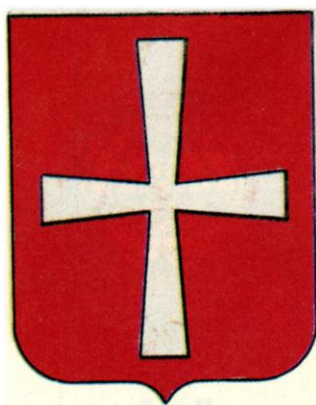
 <p>The coat of arms of Volynskaya Guberniya features a red shield with a white cross. The shield is set against a background of golden oak leaves and a blue ribbon. Above the shield is a crown with a cross on top. At the bottom, a banner reads "ВОЛЫНСКАЯ ГУБЕРНІЯ".</p>	<p>Герб Волинської губернії, затверджений 8 грудня 1856 року. Срібний в середині червоного поля хрест розміщений на щиті увінчаний Імператорською короною і обвитий золотим дубовим листям з Андріївською стрічкою.</p> <p>Волинська губернія була утворена в 1795 році як Волинське намісництво, шляхом перейменування Із'яславської губернії (намісництва) в складі 13 округів (повітів). Адміністративний центр — місто Новоград-Волинський (тимчасово губернські заклади розміщались в Житомирі). В 1804 році губернським центром офіційно стало місто Житомир. В 1840 році на території Волинської губернії відмінено польсько-литовський статут і Магдебурське право. Повіти: Житомирський, Новоград-Волинський, Із'яславський, Острозький, Рівненський, Овручський, Луцький, Володимир-Волинський, Староконстантинівський, Дубенський, Ковельський, Крем'янецький.</p>
 <p>The coat of arms of the Russian Soviet Federative Socialist Republic (RSFSR) features a red shield with a golden hammer and sickle and a sunburst. The shield is surrounded by golden wheat stalks and a red banner at the bottom with the text "ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХ СТРАН, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!". Above the shield is a red five-pointed star.</p>	<p>Герб РРФСР був затверджений 10 липня 1918 року. В центрі герба — червоний щит на якому зображались перехрещені серп і молот і сонце, яке сходить, як знак перемін. З 1920 року вверху на щиті розміщались скорочена назва держави "РСФСР". Щит обрамлений пшеничними колосками закріплений червоною стрічкою з надписом "Пролетарци всех стран, соединяйтесь". Над щитом розміщена червона п'ятикутна зірка.</p>

	<p>Герб Австрії 1914 р.</p>
	<p>Герб Угорщини 1914 р.</p>
 	<p>Герб Польщі</p> <p>Свастика була відома задовго до Різдва Христового. У Трипільській ері знали її і Троянці і Іудеї. Знак цей безсумнівно старовинний. Як в старовині, так і в сучасному значенні на Сході вона відповідає поняттю і значенню щастя, а так як щастя - поняття відносне, то воно і значить то здоров'я, то багатство, то дітородіння, то довголіття.</p>

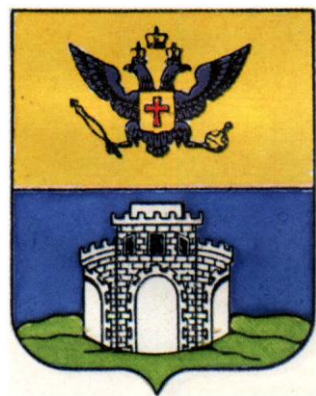
	<p>Після другого поділу Речі Посполитої, у 1795 році, Звягель було перейменовано на Новоград-Волинський, дещо розбудовано і визначено губернським містом Волинського намісництва. 22 січня 1796 року Новоград-Волинський одержав відповідний до свого нового статусу герб, який водночас був і гербом усього намісництва:</p> <p>"На золотому тлі – чотирикутний червоний хрест. На знак приєднання цього краю до Російської імперії та підданства їй зображено державний герб, тобто двоголового орла, а на грудях його покладеко зазначений міста Новограда-Волинського".</p>
	<p>Герб міста Житомира. "У верхній частині щита герб Волинський. У нижній на блакитному тлі відчинена брама з трьома вежами над нею. Сей герб здавна наданий тому місту князями литовськими на знак звільнення його з-під влади старостинської".</p>
	<p>Герб міста Луцька. "На срібному тлі червона фортечна вежа, на якій витязь натурального вигляду, що тримає в правиці опущеного меча, а в лівиці восьмикутного золотого хреста. У вільному куті щита герб Волинської губернії".</p>

Герб міста Кременця. "На срібному тлі на зеленому горбі червоний, із двома вежами замок із срібними швами. У вільному куті щита герб Волинської губернії".

Герб міста Новоград-Волинська. "Срібний на червоному щиті хрест".

Герб міста Рівне. У верхній частині щита герб Волинський. У нижній на блакитному тлі зображені в трьох з'єднаних срібних вежах три брами, на знак в'їзду до того міста з трьох боків.

Додаток Ж

Сфрагістична таблиця

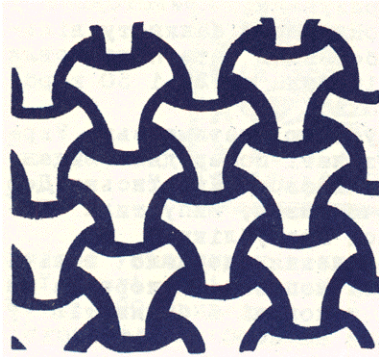
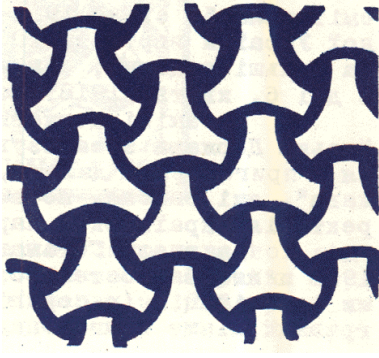
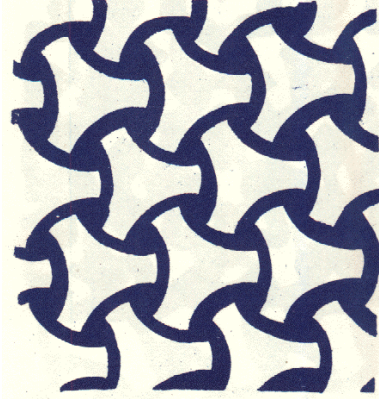
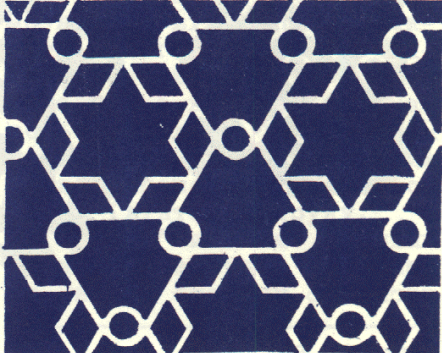
Печатка	
	<p>Печатка Корецької єврейської общини</p>
	<p>Печатка Житомирського Відділення Державного Банку</p>
	<p>Печатка раввіна Володимерецької дільниці Луцького повіту.</p>
	<p>Печатка Житомирського Відділення Народного Банку. У.Р.С.Р.</p>
	<p>Печатка Дубенської Міської Управи.</p>

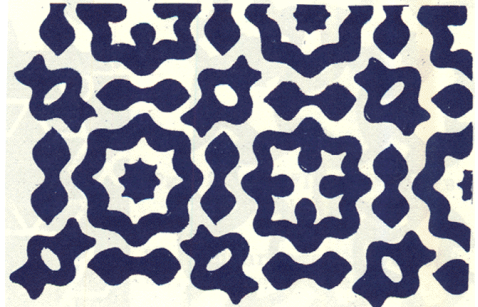

Печатка Рівненського Народного Кооперативу

Додаток 3

Таблиця філіграней

	<p>Водяний знак “Гриби”, розміщений на банкноті 100 карбованців 1919 рік.</p>
	<p>Водяний знак “Гриби”, зеркальне зображення, розміщений на банкноті 5 гривень 1919 рік.</p>
	<p>Водяний знак “Гриби”, похилені вправо, розміщений на банкнотах 5 гривень, 10 карбованців, 100 карбованців другої емісії.</p>
	<p>Водяний знак “Зірки”, розміщений на банкнотах 25 карбованців, 250 карбованців 100 карбованців (другої емісії), частково 1000 карбованців.</p>

	<p>Водяний знак “Хвилі”, направлені вліво, розміщений на банкнотах 1000 карбованців.</p>
	<p>Водяний знак “Хвилі”, направлені вправо, розміщений на банкнотах 1000 карбованців.</p>
	<p>Водяний знак “Хрестики”, розміщений на банкнотах 2, 10, 100, 500, 1000, 2000 гривень.</p>
	<p>Водяний знак “Орнамент”, розміщений на облігаціях 50, 100, 200 і 1000 гривень.</p>

Водяний знак державних кредитних білетів
1898, (1903), (1910) рр. номіналом 500 рублів.

Водяний знак державних кредитних білетів
1912 р. номіналом 500 рублів.

Водяний знак державних кредитних білетів
1917 р. номіналами 250 і 1000 рублів;
скарбничих знаків 1917 року ("керенок")
номіналами 20 і 40 рублів; купонів від
облігацій державного займу 1902 року; купонів
від білетів державної скарбниці 1904-1916 рр;
державних кредитних білетів зразка 1918 року
номіналами 5000 і 10000 рублів..

Водяний знак державних кредитних білетів
1909, (1912) рр. номіналом 25 рублів.

Водяний знак державних кредитних білетів
1898, (1903), (1910) рр. номіналом 100 рублів.

Водяний знак державних кредитних білетів
1910, (1912) рр. номіналом 100 рублів.